

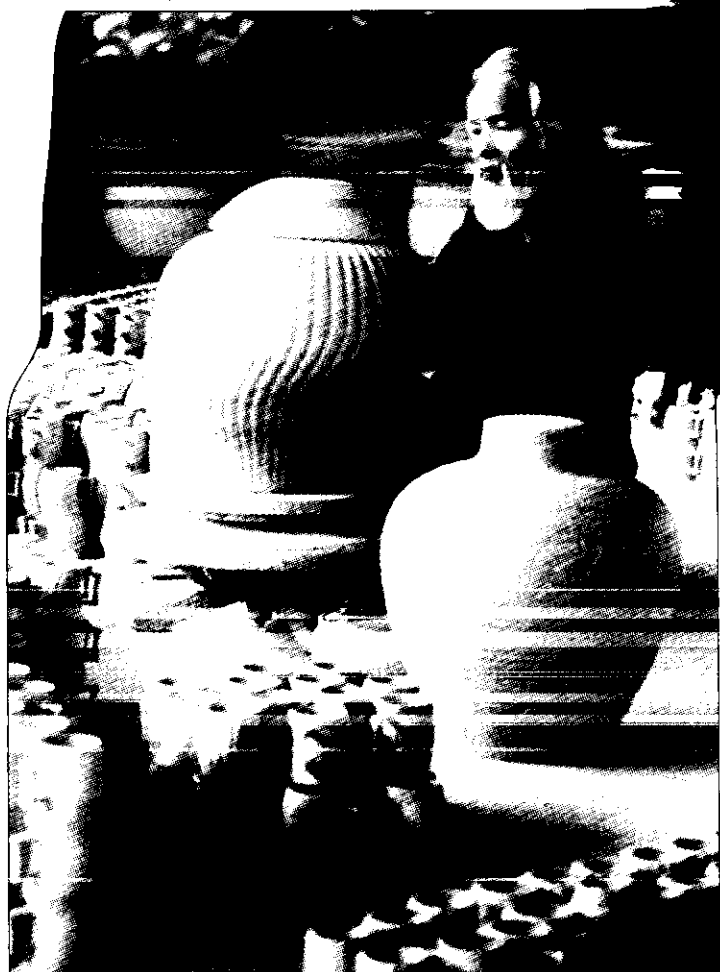
Bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa trong phát triển kinh tế thị trường ở nước ta

● GS, TS. DUONG XUÂN NGỌC

Học viện Báo chí và Tuyên truyền

I *Kháng định sự nhất quán* đường lối phát triển và
 ● tiếp tục hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta, Hội nghị lần thứ 6 BCHTW Đảng khoá X đã chỉ rõ: “Kinh tế thị trường là sản phẩm của văn minh nhân loại được phát triển tới trình độ cao dưới chủ nghĩa tư bản nhưng tự bản thân kinh tế thị trường không đồng nghĩa với chủ nghĩa tư bản. Thực tiễn đổi mới ở nước ta đã chứng minh đây sức thuyết phục về việc sử dụng kinh tế thị trường làm phương tiện xây dựng chủ nghĩa xã hội. Nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là nền kinh tế trong đó các thiết chế, công cụ và nguyên tắc vận hành kinh tế thị trường được tự giác tạo lập và sử dụng để giải phóng triệt để sức sản xuất, từng bước cải thiện đời sống của nhân dân, vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh”⁽¹⁾.

Kinh tế thị trường, một kiểu tổ chức kinh tế phản ánh trình độ phát triển nhất định của văn minh nhân loại, từ trước tới nay, tồn tại và phát triển chủ yếu dưới chủ nghĩa tư bản. Chủ nghĩa tư bản đã

Thợ cả làng gốm Bát Tràng

Ảnh: Đinh Quang Thành

lợi dụng tối đa những ưu thế của kinh tế thị trường để phát triển sức sản xuất tìm kiếm lợi nhuận và một cách khách quan nó thúc

đẩy lực lượng sản xuất và xã hội phát triển.

Hiện tại, mặc dù, chủ nghĩa tư bản đã và đang tìm mọi cách để

tự điều chỉnh, tự thích nghi bằng cách phát triển “nền kinh tế thị trường hiện đại”, “nền kinh tế thị trường xã hội”, tạo ra “chủ nghĩa tư bản xã hội”, “chủ nghĩa tư bản nhân dân”, “nhà nước phúc lợi chung”..., tức là phải có sự can thiệp trực tiếp của nhà nước và cũng phải chăm lo vấn đề xã hội nhiều hơn, nhưng do mâu thuẫn thuộc về bản chất của nó, chủ nghĩa tư bản không thể tự giải quyết được, có chăng nó chỉ tạm thời xoa dịu được phần nào mâu thuẫn mà thôi. Nền kinh tế thị trường tư bản chủ nghĩa hiện đại đang ngày càng thể hiện xu hướng tự phủ định và tự tiến hoá để chuẩn bị chuyển sang giai đoạn hậu công nghiệp, theo xu hướng xã hội hoá. Đây là tất yếu khách quan, là quy luật phát triển của xã hội. Nhân loại muốn tiến lên, xã hội muốn phát triển thì dứt khoát không thể dừng lại ở kinh tế thị trường tư bản chủ nghĩa. Và, trên thực tế, nền kinh tế thị trường phi tư bản chủ nghĩa: Kinh tế thị trường XHCN và kinh tế thị trường định hướng XHCN đã hình thành ở Trung Quốc và Việt Nam đã minh chứng cho điều đó.

Đối với nước ta, quá trình chuyển đổi từ cơ chế tập trung, quan liêu, bao cấp sang phát triển nền kinh tế hàng hoá nhiều thành phần, vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước, theo định hướng XHCN, về thực chất là nền kinh tế thị trường định hướng XHCN. Thực tế sau gần hai mươi lăm năm đổi mới và phát triển, nền kinh tế thị trường

định hướng XHCN ở nước ta đã và đang khẳng định tính ưu việt của nó. Điều đó cũng minh chứng cho khả năng nắm bắt qui luật và năng lực vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin vào điều kiện Việt Nam, bất luận mọi xuyên tạc, phủ nhận năng lực lãnh đạo kinh tế của Đảng Cộng sản Việt Nam.

Trong bài phát biểu bế mạc Hội nghị Trung ương 6 khoá X (1.2008), Tổng Bí thư Nông Đức Mạnh đã khẳng định: "Sau hơn 20 năm đổi mới, nước ta đã chuyển đổi thành công từ thể chế kinh tế kế hoạch hoá tập trung quan liêu, bao cấp trước đây sang thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN. Đường lối đổi mới của Đảng đã được thể chế hoá thành hiến pháp, pháp luật, tạo hành lang pháp lý cho kinh tế thị trường định hướng XHCN hình thành và phát triển. Chế độ sở hữu và cơ cấu các thành phần kinh tế được đổi mới cơ bản từ hình thức sở hữu toàn dân và tập thể là chủ yếu sang nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế đan xen hỗn hợp, trong đó kinh tế nhà nước đóng vai trò chủ đạo, xoá bỏ phân biệt đối xử giữa các thành phần kinh tế, tạo động lực và điều kiện thuận lợi cho khai thác tiềm năng trong nước và ngoài nước vào phát triển kinh tế - xã hội. Các loại thị trường đã ra đời và từng bước phát triển theo hướng thông suốt và thống nhất trong cả nước, mở rộng ra khu vực và thế giới. Quyền tự do, bình đẳng trong kinh doanh đã thực sự đi vào cuộc sống. Cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà

nước đã cơ bản thay thế cơ chế tập trung quan liêu, bao cấp trước đây trong việc vận hành nền kinh tế ở cả tầm vĩ mô và vi mô, cả đối với lĩnh vực sản xuất và phân phối. Quản lý nhà nước về kinh tế được đổi mới từ can thiệp trực tiếp bằng mệnh lệnh hành chính vào hoạt động sản xuất, kinh doanh sang quản lý bằng luật pháp, chính sách, chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội và các công cụ điều tiết vĩ mô khác"²².

Vậy là, nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta đã được xác lập và từng bước hoàn thiện. Đó là kết quả quá trình tìm tòi, trải nghiệm và là sự trưởng thành của Đảng, trước hết là sự trưởng thành trong tư duy chính trị về kinh tế trong hoạch định đường lối phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN, hội nhập quốc tế.

Thừa nhận mô hình kinh tế thị trường định hướng XHCN và gắn kinh tế thị trường của nước ta với nền kinh tế thị trường toàn cầu hoá, hội nhập kinh tế quốc tế ngày càng sâu và đầy đủ hơn là thành tựu của quá trình đổi mới tư duy, nhận thức và năng lực lãnh đạo, chỉ đạo của Đảng ta. Đây là sự đóng góp và phát triển có giá trị của Đảng ta vào kho tàng lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về lĩnh vực kinh tế.

2 Về nội dung định hướng XHCN của nền kinh tế thị trường ở nước ta, Đại hội Đảng lần thứ X: khẳng định: “Thực hiện mục tiêu “dân giàu,

nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh"; giải phóng mạnh mẽ và không ngừng phát triển sức sản xuất, nâng cao đời sống nhân dân; đẩy mạnh xoá đói giảm nghèo, khuyến khích mọi người vươn lên làm giàu chính đáng, giúp đỡ người khác thoát nghèo và từng bước khá giả hơn.

Phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo; kinh tế nhà nước cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế quốc dân.

Thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước và từng chính sách phát triển; tăng trưởng kinh tế đi đôi với phát triển văn hoá, y tế, giáo dục..., giải quyết tốt các vấn đề xã hội vì mục tiêu phát triển con người. Thực hiện chế độ phân phối chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế, đồng thời theo mức đóng góp vốn cùng các nguồn lực khác và thông qua phúc lợi xã hội.

Phát huy quyền làm chủ xã hội của nhân dân, bảo đảm vai trò quản lý, điều tiết nền kinh tế của Nhà nước pháp quyền XHCN dưới sự lãnh đạo của Đảng³⁾.

Hội nghị lần thứ sáu khoá X của Đảng tiếp tục khẳng định nội dung định hướng XHCN của nền kinh tế thị trường ở nước ta: "Định hướng XHCN trong nền kinh tế thị trường ở nước ta: *Một là*, thực hiện mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh"; giải phóng mạnh mẽ và không ngừng phát triển sức sản xuất, nâng cao đời

sống nhân dân; đẩy mạnh xoá đói, giảm nghèo, khuyến khích mọi người vươn lên làm giàu chính đáng, giúp đỡ người khác thoát nghèo và từng bước khá giả hơn. *Hai là*, phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo; kinh tế nhà nước cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế quốc dân. *Ba là*, thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước và từng chính sách phát triển; tăng trưởng kinh tế đi đôi với phát triển văn hoá, y tế, giáo dục..., giải quyết tốt các vấn đề xã hội vì mục tiêu phát triển con người; thực hiện chế độ phân phối chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế, đồng thời theo mức đóng góp vốn của các nguồn lực khác và thông qua phúc lợi xã hội của nhân dân, bảo đảm vai trò quản lý, điều tiết kinh tế của Nhà nước pháp quyền XHCN dưới sự lãnh đạo của Đảng³⁾.

3. Khẳng định tính khách quan của mô hình kinh tế thị trường định hướng XHCN, song điều đó không có nghĩa là nền kinh tế thị trường ở nước ta sẽ tự phát triển theo định hướng XHCN, đặc biệt trong thời đại toàn cầu hoá kinh tế như hiện nay. Bởi vậy, để bảo đảm cho nền kinh tế thị trường ở nước ta phát triển theo định hướng XHCN và thực hiện sự hội nhập sâu với nền kinh tế thị trường toàn cầu, cần thiết phải giải quyết tốt những

vấn đề sau:

Thứ nhất, đổi mới, nâng cao vai trò và hiệu lực quản lý kinh tế của Nhà nước phù hợp với những yêu cầu của quá trình phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN, hội nhập kinh tế quốc tế trong giai đoạn hiện nay.

Một trong những đặc trưng cơ bản của kinh tế thị trường tư bản chủ nghĩa ở giai đoạn hiện nay, hoặc kinh tế thị trường định hướng XHCN là có sự kết hợp của "bàn tay vô hình" của thị trường và "bàn tay hữu hình" của nhà nước. Bởi vậy, tùy thuộc vào sức mạnh vai trò và hiệu quả của "bàn tay hữu hình" của nhà nước mà kinh tế thị trường phát triển theo hướng tư bản chủ nghĩa hay XHCN. Sự định hướng của nền kinh tế thị trường phản ánh vai trò của chủ thể quản lý nền kinh tế. Tất nhiên, vai trò chủ quan của chủ thể quản lý chỉ đạt được mục tiêu như mong muốn một khi hoạt động của chủ thể phù hợp với qui luật khách quan. Chính vì vậy, điều kiện bảo đảm đầu tiên và có tính quyết định là nâng cao vai trò và hiệu lực quản lý kinh tế của Nhà nước trước hết trong việc vận dụng và phát huy mặt tích cực, hạn chế, ngăn ngừa mặt trái của cơ chế thị trường và tiếp tục tạo ra những tiền đề, điều kiện để nền kinh tế phát triển phù hợp với những yêu cầu của quá trình phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN, hội nhập kinh tế quốc tế trong giai đoạn hiện nay.

Trong điều kiện hiện nay, để nâng cao vai trò và hiệu lực quản lý kinh tế của Nhà nước cần thiết

phải: 1) Nhà nước cần xác định và thực hiện tốt các chức năng: Thể chế hoá đường lối phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN thành luật pháp, chiến lược, kế hoạch và cơ chế, chính sách trên cơ sở tôn trọng các nguyên tắc thị trường; tạo môi trường pháp lý và cơ chế, chính sách thuận lợi để phát huy các nguồn lực xã hội cho phát triển; hỗ trợ phát triển, chăm lo xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội, hệ thống an sinh xã hội; bảo đảm tính tích cực và bền vững của các cân đối kinh tế vĩ mô, hạn chế các rủi ro và tác động tiêu cực của kinh tế thị trường. 2) Đổi mới mạnh mẽ hơn phương thức quản lý kinh tế của Nhà nước, trong đó trọng tâm là, coi trọng và làm tốt công tác xây dựng, thực hiện chiến lược, quy hoạch, định hướng kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội, sử dụng có hiệu quả các công cụ quản lý, điều tiết vĩ mô, bảo đảm những cân đối lớn của nền kinh tế, kiểm chế lạm phát; hoàn thiện hệ thống pháp luật, cơ chế, chính sách bảo đảm phát triển lành mạnh của các thị trường tài chính, tiền tệ, chứng khoán, bảo hiểm, bất động sản; ngăn ngừa và xử lý kịp thời những biến động xấu đối với ổn định kinh tế vĩ mô; chuyển giao những công việc Nhà nước không nhất thiết phải làm cho các tổ chức xã hội; tinh giản bộ máy nhà nước, tập trung nguồn lực vào một số lĩnh vực quan trọng nhất trong phát triển kinh tế, xã hội. 3) Hoàn thiện thể chế về sở hữu, phát triển các thành phần

kinh tế, các loại hình doanh nghiệp và các tổ chức sản xuất kinh doanh. 4) Hoàn thiện thể chế bảo đảm đồng bộ các yếu tố thị trường và phát triển đồng bộ các loại thị trường.

Thứ hai, giữ vững và phát huy vai trò chủ đạo của kinh tế nhà nước trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN.

Một vấn đề có tính nguyên tắc là, phát triển kinh tế thị trường theo định hướng XHCN thì kinh tế nhà nước phải đóng vai trò chủ đạo, chèo lái kinh tế tư nhân đóng vai trò chủ đạo thì khi đó nền kinh tế thị trường sẽ tự tiến hoá theo con đường tư bản chủ nghĩa. Bởi vậy, điều có ý nghĩa quyết định là, bằng mọi cách, kinh tế nhà nước phải đóng vai trò chủ đạo. Muốn vậy, trong điều kiện hiện nay cần thiết phải:

1) Sửa đổi, bổ sung cơ chế, chính sách để ngăn ngừa thất thoát tài sản nhà nước trong quá trình cổ phần hoá; nghiên cứu, hoàn thiện chính sách bán cổ phần ưu đãi cho người lao động để tạo sự gắn bó lâu dài, phát huy quyền làm chủ của người lao động tại doanh nghiệp; 2) Tiếp tục đổi mới cơ chế quản lý doanh nghiệp có vốn nhà nước sau cổ phần hoá; 3) Kiện toàn Tổng công ty Đầu tư kinh doanh vốn nhà nước để làm tốt chức năng đại diện chủ sở hữu nhà nước đối với vốn nhà nước tại doanh nghiệp; 4) Hình thành và quản lý chặt chẽ các tổng công ty và một số tập đoàn kinh tế đa sở hữu có cổ phần chi phối của Nhà nước ở những lĩnh vực quan trọng, có ý nghĩa quyết định đối

với nền kinh tế; 5) Thu hẹp những lĩnh vực độc quyền nhà nước, không biến độc quyền nhà nước thành độc quyền doanh nghiệp và xoá bỏ bao cấp của nhà nước cho doanh nghiệp; 6) Tiếp tục thu hút các nhà đầu tư thuộc mọi thành phần kinh tế, đặc biệt là các nhà đầu tư chiến lược mua cổ phần, góp vốn vào các doanh nghiệp lớn, các tập đoàn kinh tế nhà nước; 7) Đẩy mạnh việc sắp xếp, chuyển đổi các nông - lâm trường quốc doanh theo mô hình doanh nghiệp và các mô hình thích hợp để hoạt động có hiệu quả⁵¹.

Thứ ba, gắn phát triển kinh tế với thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội và bảo vệ môi trường.

Có thể nói khái quát một cách cô đọng về bản chất của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là gắn phát triển kinh tế với thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội và bảo vệ môi trường. Bởi vậy, gắn phát triển kinh tế với phát triển các lĩnh vực xã hội như là một đảm bảo cho nền kinh tế thị trường phát triển theo đúng định hướng XHCN. Trong điều kiện hiện nay, cần thiết phải: 1) Hoàn thiện luật pháp, cơ chế, chính sách về phân bổ nguồn lực, phân phối và phân phối lại theo hướng bảo đảm tăng trưởng kinh tế gắn với tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước, từng chính sách phát triển. Các nguồn lực xã hội được phân bổ theo cơ chế thị trường và theo chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển của Nhà nước bảo đảm đạt hiệu quả kinh tế - xã hội cao. 2) Tập trung vốn đầu tư nhà nước phát triển

kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội, dịch vụ công quan trọng, một số ngành sản xuất thiết yếu, then chốt, đóng vai trò chủ đạo và lĩnh vực mà tư nhân không thể hoặc chưa thể đảm đương được; quan tâm đến các vùng, đối tượng còn nhiều khó khăn, thu hẹp dần khoảng cách về trình độ phát triển giữa các vùng, các địa phương. 3) Chính sách phân phối và phân phối lại phải bảo đảm hài hòa lợi ích của Nhà nước, người lao động và doanh nghiệp, tạo động lực cho người lao động, doanh nghiệp và bảo đảm lợi ích quốc gia. Chú trọng phân phối lại qua phúc lợi xã hội, đặc biệt trong lĩnh vực giáo dục, y tế; bảo đảm đời sống, ít nhất là ở mức trung bình của xã hội, cho các đối tượng chính sách. 4) Đổi mới cơ chế phân bổ chi ngân sách cho phát triển xã hội, củng cố và mở rộng hơn nữa hệ thống an sinh xã hội. 5) Tiếp tục hoàn thiện luật pháp về thuế theo hướng vừa bảo đảm nguồn thu cho ngân sách nhà nước, vừa khuyến khích đầu tư, đổi mới công nghệ, phát triển sản xuất, nuôi dưỡng nguồn thu và thực hiện công bằng xã hội. 6) Tiếp tục hoàn thiện luật pháp, chính sách về bảo vệ môi trường, giám sát chặt chẽ việc thực hiện; phòng ngừa, ngăn chặn, không để phát sinh thêm các ô nhiễm mới, xử lý triệt để những điểm ô nhiễm môi trường nghiêm trọng; có chế tài đủ mạnh đối với các trường hợp vi phạm. Bảo vệ môi trường phải được coi trọng ngay từ đầu và trong suốt quá trình xây dựng, thực hiện các chiến lược,

quy hoạch, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội, của các nhà đầu tư thuộc mọi thành phần kinh tế. Có kế hoạch phòng tránh, khắc phục hậu quả thiên tai; xây dựng kế hoạch ứng phó và giảm nhẹ tác động tiêu cực do sự biến đổi khí hậu.

Thứ tư, giữ vững an ninh, quốc phòng, ổn định chính trị - xã hội cho sự phát triển đất nước, trước hết là phát triển kinh tế.

Đại hội lần thứ X của Đảng đã chỉ rõ: "Xây dựng nền quốc phòng toàn dân và an ninh nhân dân vững mạnh toàn diện; bảo vệ vững chắc Tổ quốc, độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ; bảo vệ Đảng, Nhà nước, nhân dân và chế độ XHCN; bảo vệ an ninh chính trị, an ninh kinh tế, an ninh tư tưởng văn hoá và an ninh xã hội; duy trì trật tự, kỷ cương, an toàn xã hội; giữ vững ổn định chính trị của đất nước, ngăn ngừa, đẩy lùi và làm thất bại mọi âm mưu, hoạt động chống phá, thù địch, không để bị động, bất ngờ"⁽⁶⁾.

Như vậy, giữ vững ổn định chính trị của đất nước là điều kiện để phát triển đất nước nói chung, phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN nói riêng. Mà muốn vậy thì nền quốc phòng toàn dân và an ninh nhân dân vững mạnh toàn diện đủ sức mạnh chủ động đập tan mọi âm mưu phá hoại, xâm lược, chống phá sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta trong bất cứ tình huống nào, tạo ra môi trường kinh tế - chính trị - xã hội ổn định, thuận lợi,...

Thứ năm, nâng vai trò lãnh đạo kinh tế của Đảng và Nhà nước, Đảng tăng cường nghiên cứu lý luận và thực tiễn để xác định hình thức, cơ chế, định hướng XHCN, nhất là xây dựng định hướng XHCN cho kinh tế thị trường. Coi trọng tác tuyên truyền, giáo dục đội ngũ cán bộ, đảng viên, nhân dân thống nhất nhận thức về kinh tế thị trường định hướng XHCN, tạo sự đồng thuận trong xã hội. Bổ sung, Cương lĩnh, đường lối, chương trình, chính sách lớn, triển khai kinh tế - xã hội và lãnh đạo quá trình tiếp cận, hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN. Công tác tổ chức và cán bộ, đặc biệt là cán bộ trong lĩnh vực kinh tế, xây dựng và thực thi thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN. Nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu của các cấp ủy đảng, tiếp tục đổi mới phương thức lãnh đạo của các cấp ủy đảng phù hợp với yêu cầu phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN □

1, 4, 5. Nghị quyết số 21-NQ/TW, Hội nghị lần thứ 6 BCHTW Đảng Cộng sản Việt Nam khóa X, "Tiếp tục hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN", Hội nghị lần thứ sáu BCHTW khóa X, ngày 22.1.2008 <http://www.cpv.org.vn>

2. Phát biểu của đồng chí Tổng Bí thư Nông Đức Mạnh bế mạc Hội nghị lần thứ 6 BCHTW Đảng khóa X, ngày 22.1.2008 <http://www.cpv.org.vn>

3, 6. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X, Nxb CTQG, H.2006, tr.77-78, 108-109.